

ค้นหาความหมายในเรื่องปรัมปรา (8)

โดย ศ.กิริติ บุญเจือ
มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

สงครามเจ้าเอกภพ

นักปราชญ์โบราณช่วงแรก (ช่วงอธิบายกฎด้วยเรื่องปรัมปรา) ไม่ว่าในวัฒนธรรมใด มักจะเห็นปรากฏการณ์เป็นคู่ๆทำการร่วมกัน เช่น เพศผู้-เมีย ชาย-หญิง กลางวัน-กลางคืน ไฟ-ดิน บก-น้ำ ชีวิต-ความตาย ดี-ชั่ว ฯลฯ จึงพยายามหาความสัมพันธ์ระหว่างคู่จนเกิดผลผลิตออกมา แต่ทว่าปรัชญาที่อยู่เบื้องหลังคู่เหล่านี้มีปรัชญาต่างกันตามวัฒนธรรม นักปราชญ์จีนถือว่าพลังหยิน-หยางเป็นพลังตรงข้ามแต่ร่วมมือกันอย่างกลมกลืน ความเลวร้ายไม่ใช่สิ่งมีจริง แต่เป็นระยะที่ความกลมกลืนยังไม่สมบูรณ์แบบ มนุษย์จะต้องช่วยเร่งความกลมกลืนในธรรมชาติ นักปราชญ์เปอร์เซียมีความรู้สึตรงกันข้าม คือมองเห็นแต่ความขัดแย้ง ความกลมกลืนเป็นเพียงความสำคัญผิด ไม่มีจริง ความจริงมีแต่ความขัดแย้งกัน จึงดีชิงเด่นกัน แย่งชิงกันเป็นใหญ่ แต่ก็กินกันไม่ลง จึงต้องต่อสู้ชิงคำกันเรื่อยไปอย่างไม่มีการประนีประนอมกันได้ ชาวเปอร์เซียจึงเสนอคำชี้แจงเป็นปรัชญาทวินิยม (dualism) ขึ้นมาว่า

มีความเป็นจริงอยู่ 2 ขั้วคือ ขั้วดีและขั้วเลว ขั้วดีมีแต่ทำดีและสร้างสรรค์สิ่งดีเพื่อปราบความชั่ว ส่วนขั้วเลวมีแต่ทำชั่วและสร้างสิ่งเลวเพื่อปราบความดี ขั้วดีมีอำนาจสูงสุดเรียกว่า Ormuzd-Mazda ส่วนขั้วเลวมีอำนาจสูงสุดเรียกว่า Abriman ทั้ง 2 ขั้วมีอำนาจสร้างและทำลายพอกัน จึงไม่มีวันจะชนะกันอย่างเด็ดขาดไปได้ ความดีและความชั่วจึงมีอยู่คู่-คู่กันทั่วทุกมุมโลก และทั่วเอกภพ

ชาวฮิว ชาวคริสต์และชาวมุสลิมสอนตรงกันในเรื่องนี้ว่า ผู้มีอำนาจสร้างสรรค์มีแต่ผู้เดียว คือ องค์พระยาห์เวห์ หรือพระเป็นเจ้าหรือพระอัลเลาะห์ พระองค์ทรงเป็นผู้สร้างและบ่อเกิดของสิ่งดีและความดีทุกอย่าง ส่วนสิ่งเลวและความชั่วไม่มีใครสร้างและไม่ต้องสร้าง เพราะเป็นเพียงการขาดความดีอันพึงมี เป็นการขาดหรือปฏิเสธความดีอย่างขาดานถูกสร้างมาให้ทำความดี แต่กลับทำตรงข้ามกับความดีที่พึงทำ จึงกลายเป็นบุคคลเลวไป คนเลวทั้งหลายในโลกมนุษย์ก็เป็นเช่นเดียวกัน

นักปราชญ์กรีกโบราณไม่พูดถึงการสร้างสรรค์(โดยไม่ใช้วัตถุดิบ) มีแต่การสร้าง(โดยใช้วัตถุดิบ) ดังที่เราได้เห็นมาแล้วว่าฮิเลียดผู้เขียนเรื่องกำเนิดของเอกภพเป็นคนแรก เริ่มกำเนิดของเอกภพเป็นกลีภพ(Chaos) โดยไม่สนใจรู้ว่ากลีภพมาจากไหน ในกลีภพมีธาตุทุกอย่างและพลังทั้งหมดแฝงอยู่ ซึ่งจะปรากฏทำบทยตามลำดับของวิวัฒนาการของกลีภพมาเป็นเอกภพที่เป็นระเบียบขึ้นเป็นขั้นตอนตามลำดับจากไร้ระเบียบโดยสิ้นเชิง จนมีระเบียบขึ้นตามลำดับ อย่างไรก็ตามการมีระเบียบย่อมมีพลังเหนือกว่าการไร้ระเบียบและการมีระเบียบน้อยกว่า ดังนั้นเมื่อระเบียบขั้นหายที่สุดแยกตัวออกจากกลีภพได้ เป็นพลังเจ้าแม่ธรณี เจ้าแม่ธรณีก็สามารถควบคุมกลีภพและเป็นเจ้าเอกภพได้ ครั้นฟ้าที่มีระเบียบมากกว่าเจ้าแม่ธรณีแยกตัวออกจากเจ้าแม่ธรณีได้ ก็มีพลังเหนือกว่าเจ้าแม่ธรณีและเป็นเจ้าเอกภพแทน แต่ก็แพ้อำนาจพระเสาร์ซึ่งก็แยกจากฟ้าและมีระเบียบมากกว่าฟ้า ครั้นซุสที่มีระเบียบมากกว่าพระเสาร์แยกตัวออกจากพระเสาร์ได้สำเร็จ ก็มีพลังเหนือกว่าพระเสาร์และเป็นเจ้าเอกภพแทน การช่วงชิงอำนาจกว่าจะสำเร็จได้ก็ต้องสู้รบกันอย่างดุเดือดจนกว่าจะยึดอำนาจได้ พระเสาร์เอาชนะพระฟ้าได้ในชั่วพริบตา แต่มีการเตรียมการเป็นเวลานานพอสมควร ซุสเอาชนะพระเสาร์ได้ก็มีการเตรียมการนานและใช้เวลาปราบอยู่ถึง

10 ปี เท่ากับเวลาที่ชาวกรีกใช้รบเอาชนะกรุงทรอย ในตอนนี้จะศึกษาการสู้รบระหว่างพลังที่มีระเบียบมากกว่า (เทวราชซุส) กับพลังที่มีระเบียบน้อยกว่า(พระเสาร์)

อีเลียคบรรยายการสู้รบครั้งนั้น (*Theogony* ข้อ 678-721) ว่า

ท้องทะเลมหาสมุทรก็ก้องด้วยเสียงนำสะพรึงกลัว ผืนแผ่นดินเลื่อนลั่นกัมปนาท ทิวท้องฟ้าปั่นป่วนม้วนคลบ เขาโอลิมเปียก็กว้างทั้งองค์สิ้นสะเทือนเลื่อนลั่น เพราะทั้ง 2 ฝ่ายสู้กันอย่างไม่กลัวตาย(เพราะต่างก็เป็นอมตะ) ทั้งเอกภพไหวเป็นระลอกถี่และรวดเร็ว ต่างใช้อาวุธร้ายแรงสุดๆทำหั่นไล่ล่ากัน โกลาหลถึงบาดาลก็ไม่ลดละ อาวุธมีเท่าไรจดอกซัดใส่กันเป็นพัลวัน ปล่อยอาวุธพลังที่ส่งเสียงล้าทับก็ก้องถึงสวรรค์ชั้นดาวเดือน เพราะต่างก็มีเสียงแผดได้ดังสนั่นไม่แพ้กัน

ได้เวลาที่ซุสจะแสดงอิทธิฤทธิ์เฉพาะตัว ท้าวเธอเสด็จจากที่ประทับบนยอดเขาโอลิมเปีย กวัดแกว่งวชิระปล่อยอสูรนิบาตเป็นชุด ชุดแล้วชุดเล่า จากหัตถ์กำขำปล่อยแสงแปลบปลาบตามด้วยเสียงเปลี่ยปล้างๆและเพลิงศักดิ์สิทธิ์ลุกโชนทั่วทุกหัวระแหง พระเพลิงเผาผลาญต้นไม้ใหญ่่น้อยควรวกกับทะเลเพลิงก็ไม่ปาน เสียงเปรี้ยะๆดังสนั่นกลบหู น้ำทุกลำธารห้วยละหานเดือดปุดจนถึงท้องทะเลมหาสมุทร ไฟลุกโชติช่วงเปลวสูงถึงสวรรค์ชั้นฟ้า ล้อมกรอบเหล่าอสูรจนไม่รู้จะหลบซ่อนซุกหัวได้ ณ ที่ใด สายฟ้าแลบแสนย่นตา เสียงฟ้าร้องก้องแก้วหู หมดทางสู แม่แต่ส่วนกลีภพที่หลงเหลือก็ยังเดือดปุดๆ ใครไม่รู้คงคิดว่าฟ้าล่อมกระทบพื้นพิภพเป็นแน่แท้ แม้มพายุก็ผสมโรงโดยพัดหมุนเวียนฝุ่นตลบครบถ้วนกระบวนการ สับสนอลหม่านเพราะเสียงล้าทับขมขุกกันอิงมีไม่เป็นลำดับท่ามกลางความโกลาหลอลเวงนั่นเอง ยักษ์ร้อยหัตถ์เข้าสมทบเหวี่ยงก้อนหินน้อยใหญ่ใส่อสูรเป็นพัลวัน อสูรไม่ตายแต่เจ็บปวดทั้งปวดแสบปวดร้อนทนไม่ไหว จึงหาทางหลบลงสู่บาดาลทางเหวลึกเท่าฟ้า คำดั่งสู่อเวจีทาร์เทอริส(Tartarus) ยักษ์ร้อยหัตถ์ก็ตามไปมัดจองจำอสูรทั้งหมดและเฝ้ายามมิให้ออกมาได้อีก

ครั้นคุมขังอสูรและอสูรีไว้ใต้บาดาลเรียบร้อยแล้ว ซุสก็จัดระบบระเบียบให้กับเอกภพ โดยแบ่งหน้าที่กันดูแลรับผิดชอบพลังต่างๆของเอกภพ เพื่อให้ชีวิตได้เกิดและเติบโตได้อย่างปลอดภัยพอสมควร หากมีพลังอะไรเกิดขึ้นอันคุกคามชีวิตของพืช สัตว์ และมนุษย์ ซุสและคณะซึ่งทำหน้าที่เหมือนรัฐบาลของเอกภพ จะต้องช่วยกันสอดส่องดูแลและจัดเสีย หากจัดการโดยส่วนตัวได้ก็จัดการไป หากมีปัญหาต้องการปรึกษาหารือหรือความร่วมมือ ก็เรียกประชุม ณ วิมานบนยอดเขาโอลิมเปีย คณะรัฐบาลของซุสก็คือพี่น้องที่เกิดจากพ่อพระเสาร์ (Saturn) แม่เรียว(Rhea) ซึ่งมีด้วยกัน 14 เป็นเทพ 8 องค์ คือ ซุส, โพซายเดียน, เฮดิส, เฮอเฟสเทิส, แอริส, อพอลโลว์, เซอร์มิส, คายเออนายเกิส (Zeus, Poseidon, Hades, Hephaestus, Ares, Apollo, Hermes, Dionysus) และเทวี 6 องค์ คือ ฮีเรอ, เฮสเทีย, อาร์เทมิส, ดิมีเทอร์, แอเฟรอดายทิ, อธีเนอ (Hera, Hestia, Artemis, Demeter, Aphrodite, Athena) แต่เนื่องจากเฮดิสได้รับหน้าที่ดูแลยมโลกแล้วก็ไม่ยอมไปไหนอีก ส่วนเฮสเทียได้รับหน้าที่ดูแลไฟประจำอาคารบ้านเรือนและวิหาร ก็ไม่สนใจแต่งงานกับใคร อยู่เป็นโสดตลอดกาลและไม่ยอมทิ้งหน้าที่ไปทางไหนอีก ดังนั้นองค์ประชุมสภาโอลิมเปียจึงมีสมาชิกประจำเพียง 12 องค์ ได้ชื่อคณะว่า คณะ 12 แห่งสภาโอลิมเปีย(The Twelve Olympians) เราจะศึกษาบทบาทของเทพเทวีคณะนี้อย่างพิสดารและค้นหาความหมายเรื่องปรัมปราของท่านเพื่อประเทืองปัญญาต่อไปตามลำดับ

ภายใต้ระเบียบที่ซุสจัดไว้และคณะสิบสองแห่งสภาโอลิมเปียช่วยกันดูแลให้เป็นไปตามระเบียบ แผ่นดินก็ให้กำเนิดแก่สัตว์และพืชนานาชนิด ส่วนมนุษย์นั้นเป็นมาอย่างไรไม่ชัดเจน เพราะมีหลายกระแสที่กล่าวไว้ว่า

ไม่ประสานกัน อย่างไรก็ตามถือได้ว่ามนุษย์ก็เกิดจากดินเช่นกัน จึงรู้ตายเหมือนสัตว์และพืช แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งของเอกภพที่คณะ 12 แห่งสภาโอลิมปิสคอยดูแลให้อยู่ในระเบียบเช่นกัน หากมียุคเชษฐาเกิดขึ้นคุกคามความเป็นระเบียบของเอกภพ เทวราชและคณะก็ตระหนักเป็นหน้าที่ที่จะต้องหาวิธีกำจัดจนถึงที่สุด อย่างเช่นกรณีของยักษ์ร้อยเศียรมังกร เป็นต้น

ทายฟีน(Typhon, Typhoeus) เกิดจากการจับคู่ระหว่างเจ้าแม่ธรณีกับเจ้าบาดาลทาร์เทอริส หลังจากที่ถูกชูสได้จัดการกับบรรดาอสูรเรียบร้อยแล้ว ยักษ์ตนนี้มี 100 เศียรมังกร 200 แขน และ 200 ขา รูปร่างใหญ่โตและแข็งแกร่งมาก แผลเสียได้ต่างๆถึง 100 เสียก้องกังวาลไปทั่วเอกภพ มันทนงตนคิดจะยึดอำนาจปกครองเอกภพจากชูส แอบขึ้นไปขโมยเครื่องทำสายฟ้าจากชูสได้สำเร็จ ชูสเห็นท่าไม่ดีจึงเรียกประชุมคณะ 12 แห่งสภาโอลิมปิส เทพแอริสอาสาไปขโมยกลับคืนมาได้ ชูสจึงใช้พลังสายฟ้าของตนฟาดจนหมดแรงแต่ไม่ตาย จับตัวไปขังไว้ใต้บาดาล เอาภูเขาเอทเนอ(Aetna)ทับไว้ มันคืนที่ไรแผ่นดินสั่นสะเทือน บางทีก็พ่นพิษออกมาเป็นลาวาภูเขาไฟแต่ไม่สามารถหลุดออกมาได้

ยังมียักษ์อื่นๆอีกมากที่ถูกปราบไปเรียบร้อยแล้ว ยักษ์ที่เป็นอมตะจะถูกทับด้วยภูเขาไฟ ณ ที่ต่างๆของโลก ส่วนยักษ์ที่รู้ตายก็ถูกดินกลบ กระดูกไดโนเสาร์แต่ก่อนเชื่อกันว่าเป็นกระดูกของยักษ์ที่ถูกฆ่าตายและกระดูกจมอยู่ในดินจนมีผู้ขุดพบดังกล่าว

สำหรับชาวมนุษย์

ภาษาปรัมปราไม่มีความหมายในตัวเองต้องตีความออกมาเป็นภาษาอุดมคติ จึงจะมีความหมายตามภาษาอุดมคติ การมีกฎเกณฑ์ย่อมมีพลังเหนือการไร้กฎเกณฑ์และระเบียบ เพราะกฎเกณฑ์เป็นพลังที่เข้มข้นของเอกภพ

สำหรับชาวหลังนยุค

ภาษาปรัมปรามีความหมายในตัวของมันเอง จะตีความอย่างไรก็ยากที่จะเข้าใจได้สมบูรณ์แบบ เป็นความหมายแฝงของเรื่องปรัมปรา ความหมายของมันอยู่ที่สร้างความเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์และสังคมมนุษย์ เพราะภาษาไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบใดและหมายความอย่างไร ย่อมมีส่วนสัมพันธ์กับธรรมชาติของมนุษย์อย่างไม่มีทางเลี่ยง (Any view of language will bear with it a correlative interpretation of the nature of man) แม้จะเป็นภาษาอุดมคติก็แสดงแก่นของมนุษย์ที่มีปัญญาใช้เหตุผลได้(It expresses the quintessence of human rationality) คัสซีเรอร์(Cassirer)สอนว่าคนชอบทำสัญลักษณ์(homo symbolicus = symbol forming being) ทั้งหมดสรุปได้ว่าภาษากับธรรมชาติของมนุษย์มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด(intimate correlation between language and the nature of man)

อย่างไรก็ตาม ถ้าจะอ้างเหตุผลสนับสนุนความสัมพันธ์กันและกันข้างต้น ก็ไม่สามารถกระทำได้นบนพื้นฐานเป็นกลาง เพราะอย่างน้อยนักนยุคก็ได้ปฏิเสธไปแล้ว ส่วนนักหลังนยุคก็บอกว่าเป็นไปได้อยู่ กล่าวคือภาษาสัญลักษณ์แบบปรัมปรา(mythic-symbolic language)ในระดับปฐมภูมิของมันย่อมยืนยันว่ามีความสัมพันธ์ต่อกันดังกล่าว และถ้าพิจารณาไปถึงระดับทุติยภูมิของภาษาซึ่งก็คือมีการตีความตามหลักอรรถปริวรรต โดยพิจารณาในด้านปรัชญามนุษย์ร่วมไปด้วย ก็จะยืนยันว่ามีความเข้าใจมนุษย์โดยอาศัยภาษาดังกล่าว คือภาษาสัญลักษณ์แบบปรัมปรา กล่าวได้ว่าบทภาษา(discourse)ในรูปแบบของสัญลักษณ์ปรัมปราก็จำเป็นจะต้องพิจารณากันถึง

ความหมายดังกล่าวมาข้างต้นด้วย ทำให้เกิดคำถามที่นำถ้ามขึ้นมาว่าภาษาสัญลักษณ์ปรัมปรามีบทบาทเฉพาะตัวใช่หรือไม่ และถ้าใช่ก็อยากจะถามต่อไปว่า จำเป็นต้องมีบทบาทดังกล่าวหรือไม่ หรือควรจะโยนลงตะกร้าเสียและคงรับพิจารณาเฉพาะภาษาอุดมคติที่มีความหมายตายตัวเท่านั้น

คำถามดังกล่าวเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการศึกษางานเขียนปรัชญาของริเกอร์(Paul Ricoeur 1913-) ทำไมนักปรัชญาจะต้องสนใจพิจารณาภาษาสัญลักษณ์ปรัมปราด้วยละ เป็นคำถามที่ท้อทายจากการเข้าใจความคิดของริเกอร์นั่นเอง ทำไมการศึกษาภาษาสัญลักษณ์ปรัมปราจึงมีอะไรให้ขบคิดเชิงปรัชญาเล่า และถ้าไม่ศึกษาภาษาสัญลักษณ์ปรัมปราจะคิดตามอย่างนั้นไหม คำถามเหล่านี้เกิดขึ้นจากการศึกษาปรัชญาของริเกอร์ และคำถามแบบนี้แหละคือคำถามประเภทอรรถปริวรรต(hermeneutic question) ความจริงปรากฏว่าการตีความให้ได้ความหมายตามเจตนาของผู้เขียนสักคนหนึ่ง และยังเป็นผู้เขียนที่ยังมีชีวิตอยู่ ก็ยังเป็นงานที่ยากยิ่ง ความคิดของริเกอร์ก็เหมือนสัญลักษณ์นั่นแหละ คือตีความได้หลายแง่(multivalent) จึงบอกได้เลยว่า การตีความของเราในเรื่องนี้จะไม่สามารถตีความได้หมดทุกด้าน ไม่สามารถให้ความหมายได้ทุกความหมายที่ผู้เขียนเจตนาให้ได้ คงตีความได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่ก็ยืนยันได้ว่าปัญหาที่ได้รับคำตอบจากงานเขียนของริเกอร์นั้นไม่ใช่เล็กน้อยเลย ทั้งนี้ก็เพราะริเกอร์ได้ยกปัญหาความหมายขึ้นมาเสนอในแนวใหม่ ความคิดของท่านเสนอทิศทางใหม่ ให้ปรัชญาในรูปแบบของ อรรถปริวรรตแบบปรากฏการณ์วิทยา(phenomenological hermeneutics)

หากได้ไตร่ตรองหลังจากอ่านงานเขียนของริเกอร์ก็จะพบความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจนระหว่างภาษาปรัมปรา กับปรัชญามนุษย์ ถ้าแล้วความร่วมมือระหว่างผู้เขียนกับผู้ตีความมีจริง ก็ตรงปัญหานี้แหละที่ผู้เขียนได้ช่วยให้ความกระจ่างแก่ผู้ตีความทั่วไป ถึงปัญหาที่อยากรู้ว่าภาษาสัมพันธ์กับมนุษย์อย่างไร

ความคิดของริเกอร์เริ่มจากคำถามว่า คนคืออะไร งานเขียนของท่านแสดงให้เห็นการแสวงอย่างเป็นระบบตามวิธีค้นคว้าให้ได้บ่อเกิดต่างๆสำหรับเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ ปัญหาใหญ่ๆ เริ่มจากการตั้งคำถามกับบ่อเกิดต่างๆสำหรับเข้าถึงความหมายของมนุษย์ในสังคมที่ได้ชื่อว่าปัจจุบัน นวยุค และสูญนิยม(nihilism)เป็นส่วนใหญ่ ยังมีบ่อเกิดที่ให้ความหมายอีกโหมนอกเหนือไปจากบ่อเกิดที่เป็นตัวของตัวเองและสร้างตัวมนุษย์เอง ชาวอัตถิภาวนิยมสุดขั้ว(extreme existentialism)และชาวสูญนิยมสุดขั้ว(extreme nihilism)คิดดีแล้วหรือที่เสนอว่าบ่อเกิดที่ให้ความหมายแก่มนุษย์ได้แก่บ่อเกิดที่ช่วยให้สร้างตัวเองขึ้นเท่านั้น ใครอ่านงานของริเกอร์ย่อมรู้คำตอบดีว่าไม่ใช่ เพราะมีข้ออ้างที่ใช้คัดค้านความคิดเช่นนั้นได้ ดังที่ริเกอร์ได้ยืนยันไว้อย่างเหมาะสมว่า ถ้าแล้วการปฏิบัติแบบโคเปอร์นิคัสครั้งแรกในปรัชญาได้แก่การค้นพบตัวผู้รู้ในการรู้ละก็ การปฏิบัติครั้งที่สองก็จะต้องได้แก่การค้นพบว่าตัวคนมีอะไรบ้าง ก็คงจะเป็นช่วงเวลานี้แหละที่จะค้นพบได้ว่าเสรีภาพของมนุษย์มีขอบเขตโดยก้าวให้เลยเสรีภาพนั้น ริเกอร์จะชี้ให้เห็นว่า ภาษาปรัมปราจะให้เรารู้เรื่องที่ต้องการสำหรับทำการปฏิรูปครั้งที่สอง